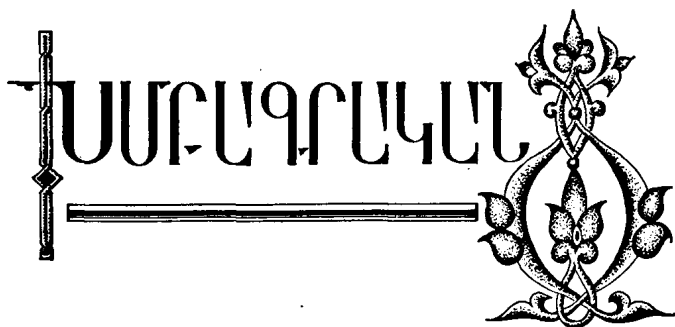




ԲԱՑՈՒՈՂ ՏԱՐԻՆ

Նոր Տարուան առիթով կը զգուշանանք պաշտօնական խօսքերէ, ինչպէս նաև ժամանակի իմացքին շուրջ ընթացիկ տեսութիւններէ: Օրերը որոնք մեր երէկը կաղմեցին և որոնք մեր վաղը պիտի ըլլան, լեցուն են ծանր մտահոգութիւններէ աւելի դառն անակնկալներով: Ոչ մարգարէ ոչ ալ ողբասաց կ'ուզենք ըլլալ, սակայն մարդկութեան առջև պարզուող մղձաւանջը կը շարունակէ մնալ սև: Խաղաղութեան հաւանականութիւնները կը թնճուկուին նորանոր տագնապներով, մանաւանդ Միջին Արևելքի մէջ: Աղպերու շահերն ու հետապնդումները այնպէս դասաւորուած են այսօր որ խաղաղութիւնը անվերապանելի կը թուի: Պաղեստինի հորիզոնները կը մնան մռայլ ու կարմիր: Լիբանանի մէջ դադրած է, տարիէ մը ի վեր, կեանքն ու շարժումը ամէնուրեք: Հայ համայնքը անգործ ու լքուած կը մնայ սպասումին մէջ լաւագոյն օրերու խոստումին՝ սպառելու սարսափին ու մղձաւանջին մէջը իր քանի մը լումաներուն:

Պատմութեան ընթացք տուող միտքերը կրնան ամէն օր փոշի ցանել և ոսկի մշուշներ ստեղծել մարդոց նայուածքին առջև: Իրողութիւնը այն է սակայն որ երջանիկ օրերու յոյսը և խաղաղութեան օրհներգը նորէն կը մնայ բարձրութեանց մէջ օրօրուող եթերային աւաշ մը և չի կրնար իջնել աշխարհի վրայ: Այսօր, չարագուշակ ամպը դարձեալ կը մթազնէ կեանքի բոլոր հորիզոնները, վարանքի մատնելով ամէնէն յուսալից մտածողներն անգամ: Զրկայ միտքերու լայնութիւն, կիրքերու զգաստութիւն, սիրտերու

քաղցրութիւն, որ շատ քան պիտի կրնար գեղջել կեանքի այս թոշուրոհէն:

Ճակատագիրը կ'ուզէ որ Հայ Սփիւռքը այս տաղնապնէրու ծիրին մէջ տակաւին շարունակէ մնալ և դիմաւորել անոր կարելի անդրադարձումները: Պիտի ուզէինք որ աշխարհի չորս ծագերուն նետուած մեր ժողովուրդի բեկարները, այս օրերուն մանաւանդ, որ նենային իրենց երանաշնորհ պապերուն նկարագրի ամենաբարձր պնդիչ գիծը, ողջմտութիւնը, պարզել կարենալու համար այնպիսի գործունէութիւն մը՝ որ բոլոր կողմերու գնահատանքին միայն արժանանար: Արեւելքի մէջ մանաւանդ նոր կացութեան մը առջին է մեր ժողովուրդը, անծանօթ չեն մեզի պայմաններն ու ժողովուրդները այս երկիրներուն, և մենք գիտենք թէ հոն ինչպէս կ'ստեղծուին կնիքները, թափ կ'առնեն զգացումները և մանաւանդ ինչ միջոցներով կ'արտայայտեն իրենք զիրենք: Ունենանք մեր ժողովուրդի դարաւոր մասնութիւնը, որպէսզի փորձառութեան այդ ուղիքի ուղի կողմէ աւելի կարենայ ցոյց տալ մեր սեփական գոյութեան կողմը: Մեզ պատասպարող երկիրները նոր չէ որ զմեզ կ'առաջնորդեն նման հարցերու: Սակայն մեր պատմութիւնը վկայ է թէ մենք յաճախ կրցած ենք լեզու ճարել ուրիշներու հետ, և առանց բաժնուելու հասարակաց պարտաւորութիւններէ, պատասպարել զմեզ: Հայկական համայնքները ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, ի վիճակի չեն մասնակի և ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարելու, և պարտաւոր ենք ի նկատի ունենալ մէկէ աւելի կողմեր և ուժեր, անոնց փոխյարաբերութիւնները, և որքան հնար է, հեռու մնալ ուղղակի մեզի չվերաբերող հարցերուն ունէ չափով միջամուխ ըլլալէ:

Սփիւռքի մեզ հիւրընկալող բոլոր երկիրներէն մենք կը վայելենք, առաւել կամ նուազ չափերով, համակրանք, գործի, մասնուլի և խօսքի աղատութիւն: Զարաչար պէտք չէ գործածենք մեր նկատմամբ ցոյց տրուածը և մանաւանդ չըլլանք պատեհապաշտ, օրուան հովերուն առաքաստներ բանալու աստիճան: Դարաւոր մեր փորձառութիւնը պէտք չէ թոյլ տայ մեզի այլ կերպ մտածելու և շարժելու, երբ հարցը կը վերաբերի մեր կեանքին, մեր պատուին, մեր այսօրուան ու վաղուան: Դժնդակ օրեր ճամբայ ելած են դէպի մեր հաւաքական գոյութեան մերձաւոր ապառնին: Մեր նուիրական սրբութիւններու աննահանջ, այլամերժ և վայրագ պաշտամունքը միակ զբօշակն է մեր բախտաւոր համախմբումին և գոյատևման: Առանց մեր պապերու հրաչք հոգիին մենք անբաւական ենք ինքզինքնիս ըլլալէ:

Կը գրենք այս տողերը ոչ միջազգային գաղափարի մը հաշուոյն, այլ սփիւռք անունին տակ ծուարած ու շուարած, իր ճակատագրին անվստահ, իր ընկիւններուն համար հակամարտ ազդեցութիւններու տակ եղող ընտրանիին, հրաւիրելու տարրական վստահութիւնը իր մասին: Զրկուած մեր պատմական սեփական

նութիւններէն, կ'ապրինք օտար երկիրներու մէջ, ուր չեկանք մենք մեր մեղքով: Աղքատ Ղազարոսներ, մուրացկան բազմութիւններ չենք, հայցելու գութը մեր ապրած երկիրներուն: Մեր հոգիին մետաղը թանկ է և ազնիւ՝ որքան աշխարհի ամենամեծ ազգին հոգիին մետաղը:

Ունինք այսօր մեր հայրենիքը պատմական մեր հոգերու մէկ մասին վրայ: Երջանիկ ենք հաստատելով Հայաստանի շինարարական և մշակութային նուաճումները: Կայ նաև Հայկական Արտասահմանը որ պէտք է պահուի մինչև այն օրը՝ երբ այլևս կարելի ըլլայ առաջնորդելու պանդխտութեան մէջ եղող զանգուածները հայրենի հողերուն վրայ: Անշուշտ Հայկական արտասահմանը կարելի է պաշտպանել նախ աջակցութեամբ Հայաստանի, երկրորդ՝ շարժման մէջ դնել արտասահմանի մեր բարի կամեցողութիւնները, բարոյական և նիւթական նպաստները և քալել ժամանակին հետ: Պէտք է պահել ու պահպանել Սփիւռքը ոչ թէ լալու օտար երկիրներու պատերուն տակ, այլ կենալ Հպարտ իրեւ հոգեկան ժառանգորդները մեծ ժողովուրդի մը: Ժամանակն է որ մեր երիտասարդութիւնը իր հոգին մաքրէ ստորազգայութեան հետքերէն, աւելին՝ հասկնել օտարներուն թէ գերազանցօրէն ընդունակ, մեծ ստեղծագործութիւններու ատակ ժողովուրդ է Հայութիւնը: Վկայ մեր պատմութիւնը իր հրաշալի էջերով, և մեր օգտակար ներկայութիւնը ամէնուրեք, սփիւռքի լայն տարածքին վրայ:

Պիտի ուզէինք որ մեր ժողովուրդը չհեռանար իր պապերէն և հաւատարիմ իր պատմութեան չարունակէր իր հոգիի և մտքի կեանքը և անցեալի փորձառութիւններէն հրահանգուած նայէր ապագային: Ծանր սլաքներ կ'անցնին սփիւռքի բոլոր վառարաններէն, երբեմն շատ մօտէն իսկ շահագործելով մեր գոյութիւնը: Մտիկ ընենք մեր հոգիի գերագոյն մղումներուն, որոնք դարերով գործեր են ու պաշտպաններ մեր ժողովուրդը: Ոչ մէկ ատեն Հայուն խելքը կանչուած է այնքան անելիք նկատի ունենալուն որքան այս օրերուն:

Սփիւռքի մէջ, մեր այժմու անպետական վիճակը նկատի առած, Հայ Եկեղեցին թէ իրապէս և թէ իրաւապէս մեծագոյն կրօնականը կրնայ հանդիսանալ մեր գոյութեան, երբ կր տեսնենք մանաւանդ թէ մեզ հիւրընկալող երկիրներու քաղաքական հայեացքը ամէն օր ինչ ուղղութիւն կ'ստանայ փոքրամասնութեանց նկատմամբ: Եկեղեցի, դպրոց, ազգային բարեսիրական կեանք, մշակոյթ, հրատարակչական՝ միջոցներ են ազգապահպանումին: Պահել ինչ որ ունինք ցարդ, եղածը նորոգելով և աւելի զարգացնելով զայն նոր միջոցներով և կերպերով: Իսկ ինչ որ չունինք, բայց գործ ունենալ անհրաժեշտ է՝ ջանանք ձեռք բերել և աւելցնել եղածին վրայ: Սփիւռքի ազգային իշխանութեան ամէն շրջանակ, իր եղած երկրին մէջ, պէտք է ընէ ամէն ինչ, նախ համերաշխութեան միջնորդող պատրաստելու, և յետոյ լծուելու գործի: Արտասահ-

մանի Հայութիւնը ամէնուրեք պէտք է ինքզինքը պանդուխտ նկատէ, ինչ պայմաններու մէջ ալ որ ըլլայ, իր մէջ թարմ պահելու հայրենիքի մտածումը: Զկորսուելու առաջին անհրաժեշտ զգացումն է ասիկա:

Ըսուած է թէ յոյսի և երկիւղի միջև ծփանք մըն է մարդկային կեանքը, հետևաբար մէկէն կամ միւսէն տարուիլը բարի վախճան մը չէ մարդուն համար, քանի որ մէկի պարագային՝ միամիտ ինքնախարէութեան զոհ կ'ըլլանք և միւսին՝ կ'անդամալուծուի պարզապէս մեր մէջ ամէն ինչ որ սկիզբը մը պիտի ըլլար վաղուան իրագործումին: Անտարակոյս թէ յոյսը աւելի կ'արժէ քան երկիւղը: Յոյսը, կ'ըսէ Կէօթէ, «փոթորկուտ գիշերուան մէջէն նշմարուած արշալոյսն է»: Բոլոր անոնք որոնք իրենց խելքին և ձեռներէցութեան ապաւինած խիզախօրէն կը խոյանան դէպի իւրենց առջև բացուած ասպարէզը, կրնան պատուաւ մը հաց չունենալ իրենց պայուսակին մէջ, բայց եթէ պարպուած չէ իրենց սիրտը յոյսէն, յաջողութիւնն է որ կը ժպտի իրենց: Որովհետև յոյսին անմիջապէս ընկերացող հաւատքը, գաղափարի յաղթական գրնացքն է յաւիտենականութեան ճամբուն վրայ:

Ըսինք թէ չենք ուզեր ոչ մարգարէ և ոչ ալ ողբասաց ըլլալ. սակայն քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհը, ինչպէս կը հաստատեն ընկերային գիտութեանց խուզարկուները, կ'անցնի ջրմանէ մը՝ և վիճակներէ, որ շատ նման է հին աշխարհի վախճանին: Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, որուն սկզբունքներն ու բարոյական աւանդութիւնները, դեռ երէկ, կը վարէին մարդկային կեանքը, կը թուին դադրած ըլլալ իրենց ուժէն և դերէն. և ասիկա կը բերէ յուսահատութիւն բոլոր անոնց՝ որոնք տակաւին հաւատքով կը նային մարդկային յառաջդիմութեան ճամբուն:

Ճարտարարուեստական յեղաշրջումը Արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ պիտի մտցնէր նոր տարր մը, Թէֆնիքը, մարդուն կորսնցնել տալով իր հոգեկան խարխիսները, ենթարկելով զայն մեքենային: Տակաւին երէկ դասական մշակոյթը Եւրոպայի, ներշնչուած քրիստոնէական ոգիէն, մարդը կը նկատէր ոչ միայն բանաւոր և կատարելութեան գացող էակ, այլ արժէք մը և պատկեր Աստուծոյ: Այս կերպով մարդը իր միջավայրէն կը փոխադրուէր Կերական մարդի մը մէջ, և իր գործունէութիւնը կը դառնար գերազանց, ապագային մէջ իրեն սպասող ճակատագրով: Արդի ճարտարարուեստին դէմ սակայն մարդը այլևս արժէք մը չէ, ընկերութիւնն անգամ տակաւ կը վերածուի անհոգի զանգուածի մը: Ազատութիւնը, գերազոյն իրաւունքը մարդուն, փշուր փշուր ինկած է մեքենայի անիւին տակ: Այժմու աշխարհը ուրիշ արժէքներու կը նայի, մարդէն, ազատութենէն և ճշմարտութենէն վեր կը դասէ ուժը, թէքնիքը, ցեղը և պետութիւնը, ընկրկում և նահանջի մատենելով այս կերպ քրիստոնէութիւնը և դասական մշակոյթը դարերուն որ կը պատմուճանէր այս ոգին:

Տխուր երկրորդ ախտանիշը՝ արդի Եւրոպան դաւանանք

չունի, իսկ Ամերիկան տակաւ կը կորսնցնէ իր հոգեկան խարխիսները և կը կբի իր ստեղծած հսկայ թէքնիքի ճնշումին ներքե: Վերցուցած է կրօնի թելադրանքը եղող բարոյականը և անոր տեղ դրած իրեն յատուկ բարոյական մը, որ բարոյական ըլլալէ աւելի վարքագիծ է, ժամանակի և եղանակի համաձայն փոխուող: Կր խօսի Աստուծոյ մասին, բայց հաշուի չառնեք զայն: Կեանքը աշխարհին միայն վստահելու այս ըմբռնումը կը հեռացնէ մարդը ու զեղէն արժէքներու արդար գնահատումէն:

Քրիստոնէութիւնը պաշտպան է մարդուն գերազանցութեան, մղիչ ուժը անոր յառաջդիմութեան: Մարդկային հոգիին արժէք տուող կրօնն է ան, որուն շնորհիւ ազատագրուեցաւ մարդը բնութեան ուժերու տիրապետութենէն, որոնցմով չըջապատուած ապրեցաւ հեթանոս մարդկութիւնը դարերով: Նորէն քրիստոնէութիւնը միայն կրնայ փրկել այսօր մարդը մեքենայի գերութենէն և դժոխային ուժերու սարսափէն: Պատմութեան միւս կրօնները, ինչպէս իր հաւատան միայն, քրիստոնէութիւնը կը հաւատայ թէ՛ Աստուծոյ և թէ՛ մարդուն:

Մարքսիզմը՝ որ կը յաւանի մեր օրերու վերջին և կարելի վարդապետութիւնը ըլլալ, իր գաղափարաբանութեան մէջ, մարդուն մտածումն ու գործունէութիւնը բխման կը բերէ նիւթական իրականութենէն: Հոն մարդը կը մղուի առաջ փոխան հոգեկան ազդակներու՝ նիւթա-ընկերային ուժերէ, որոնք դուրս կը մնան իր էութենէն: Աւելի պարզ բացատրութեամբ, ինչպէս կը տեսնուի, նիւթը Մարքսիզմի տեսութեան մէջ օժտուած է ազատութեամբ, կեանքով, սակայն նիւթը չի կրնար ազատ և գործօն ըլլալ, ասոնք հոգիին յատկանիշներն են միայն: Այժմու ընկերախմաստասիրական վարդապետութիւններու մէջ, մարդը ինքզինքին չի պատկանիր իր ներքին ապրումներով, այլ մաս կը կազմէ նիւթին, մեքենային, և գործիք մըն է ընկերութեան, տէրութեան, դասակարգին: Ահաւասիկ հոս է Արեւմտեան քաղաքակրթութեան նուազման խիստանիշերը ու մանաւանդ նահանջը քրիստոնէութեան:

Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, որ առաւելարար Միջերկրականեան է, անկումի մօտ է: Եթէ նոյնիսկ արդի Ամերիկան կամ Ռուսիան իրենց երկիրը փոխադրել ուզեն այդ մշակոյթը, անոր տալով նոր ձև և նկարագիր, պիտի չկրնան ապրեցնել զայն, վասնզի աշխարհագրականօրէն վերոյիշեալ տափաստոնային և ընդարձակ երկիրներու վրայ մեծ զանգուածներու յատուկ քաղաքակրթութիւն մը կրնայ յառաջ գալ, որ ժխտումն է անհատապաշտ քաղաքակրթութեան, որ Արեւմտեան Ռուսոյային է, որ քրիստոնէութեան է առաւելարար: Փրկել Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, կը նշանակէ ազատագրել անհատը զանգուածէն ու մեքենայէն: Հաւատալ անձի ազատութեան՝ հաւատալ է քրիստոնէութեան դերին: Պրոմէթէոսը խորհրդանիշն է արդի ճարտարա-

ու հատին: Այժմու մարդը յանդգնած է գողնալու երկնային հուրը, բայց պատժուած է իր ձեռներէցութեան մէջն իսկ:

Այսօր, աւելի քան երբէք, աշխարհ ի վիճակի է զգալու ուղեղէն ուժին դերը կեանքին մէջ, հակառակ գիտութեան անող յաւակնութեան: Մեր օրերու քաղաքակրթութիւնը որուն բաղադրիչները կու գան առաւելագոյն չափով մը տարրալուծարաններէն, կը կազմաւորեն պարտութիւնը հոգիին, որուն պատճառաւ դարանիստ ամբուսթիւններ — բարքերէ, հաւատքներէ, մշակոյթներէ, կը տատանին, ընկղմելու մօտ նաւերու պէս: Պարտութեան շրջանն է, ինչպէս կ'երեւի, բարոյական յղացքներուն: Աշխարհի այսօրուան քաղաքակրթութիւնը պատկերն է հսկայ անհեթեթութեան մը, պատռած է ան ոչ միայն բարոյական յղացքները մեր խզմբտանքին, այլ մանաւանդ կը հպարտանայ այդ կործանումը փոխակերպելով նոր քաղաքակրթութեան մը: Ի. Դարը իր գիտութիւնը գործածեց գտնելու եղանակներ աւելի արագ և համատարած ընելու մարդէր ընաճեցնելու արարքը: Վաղը նոյն այդ գիտութիւնը, նոյն այդ միտքը, պիտի ճարեն ուրիշ ալ միջոցներ, որպէսզի քունի մը երկվայրկեանի մէջ քաղաքներ, երկրամասեր սրբունին քառանկներէն:

Երբ մէկ կողմէն գիտութիւնը կ'ընէ իր կարելին մօտենալու այս թաքուն ուժերու պարին, միւս կողմէ ոչ ոք կ'անդրադառնայ ուժերու ուրիշ դրութեան, հոգեկանին, որ իր մէջը ունի անտարակոյս տիեզերքը մանրանկարող այնքան ուժ, որքան ունի խնձորի ծաւալով հիւլէական ռումբը: Մեր պապերը անգիտակ էին հիւլէին, բայց անոնց հոգիներուն խորը դարեր շարունակ ապրեցան այդ անհունները, որոնցմով դիմաւորեցին չարիքին տիեզերքները: Ի զուր չէ ըսուած թէ կաթիլ մը հաւատք բաւ է լեռները հալեցնելու, և մոգական բառ մը մեռելները ետ բերելու: Հոգեկան այս ուժով միայն կարելի պիտի ըլլար հիւլէական ռումբին արթնցուցած քաղաքական և իմացական հակազդեցութիւնները դեկավարել: Հաղար տարիներ առաջ մեր հոգին աւելի մօտ էր մեր մարմնին, այսօր մեր միտքը հիմնովին կ'անգիտանայ մեր հոգին: Երէկի բոլոր սրբազան ապրումները այսօր իրենց մարգարիտներէն պարպուած խեփորներու նման նետուած են գետին: Պիտի չունենայինք աւելի մեծ պահ մը, բայց այն, որուն մէջ յաջողէինք արձակելու հոգիի հիւլէն, աղասելու գիտութեան վտանգին յանձնուած մարդը:

Ե.